

Mennta- og menningarmálaráðuneyti

Sölvhólgötu 4
101 Reykjavík

Norðurlandi vestra 30. júní 2016.

Efni: Umsögn stjórnar Samtaka sveitarfélaga á Norðurlandi vestra (SSNV) um þingskjal nr. 1373, mál nr. 794, frumvarp til laga um námslán og námsstyrki.

Í 1. gr. frumvarpsins segir „Markmið laga þessara er að tryggja þeim sem falla undir lög þessi tækifæri til náms án tillits til efnahags.“

Í nógildandi lögum er 1. mgr. 1. gr. efnislega svipuð en hún hljóðar svo: „Hlutverk Lánasjóðs íslenskra námsmanna er að tryggja þeim sem falla undir lög þessi tækifæri til náms án tillits til efnahags.“

Í eldri lögum námslán og námsstyrki segir um hlutverk Lín: „Meginhlutverk Lánasjóðs íslenskra námsmanna er að veita íslenskum námsmönnum fjárhagsaðstoð til framhaldsnáms við stofnanir er gera sambærilegar kröfur til undirbúningsmenntunar nemenda og gerðar eru til háskólanáms hérlendis.“

Af ofangreindu má ljóst vera að ætlunin hefur verið með nógildandi lögum og sé með hinu nýja frumvarpi að námsmenn öðlist „tækifæri til náms án tillits til efnahags“

Hvergi í þessu frumvarpi né í lögskýringargögnum er að finna skilgreiningu á hvað felist í „tækifæri til náms án tillits til efnahags.“ Virðist helst að átt sé við að námsmenn sem eins er ástatt fyrir eiga rétt á samskonar aðstoð s.s. að allir námsmenn í foreldrahúsum geti fengið samskonar aðstoð eða allir námsmenn í leiguhúsnæði geti fengið samskonar aðstoð. Það sem vantar uppá þessa skilgreiningu er sú staðreynd að hluti námsmanna á höfuðborgarsvæðinu og á Akureyri getur mögulega komist í gegnum nám án þess að taka námslán t.a.m. þeir sem búa í foreldrahúsum á námstíma. Það gengur hinsvegar aldrei upp hjá námsmönnum utan þessara svæða þar sem möguleikinn til að komast skuldlaus frá námi er háður efnahag, ekki endilega efnahag námsmannsins heldur foreldra hans. Í því felst augljós mismunur á því hverjir hafi tækifæri til náms án tillits til efnahags.

Í þessari mismunur felst það að námsmenn af landsbyggðinni hljóta að skulda hærri upphæðir við námslok en námsmenn af höfuðborgarsvæðinu og mögulega námsmenn frá Akureyri. Afar líklegt verður að telja að þessi staðreynd hafi töluvert að segja þegar ungt fólk velur sér stað til búsetu, með framtíðarhagsmuni sína og barna sinna að leiðarsjósi. Ólíklegt verður að teljast að foreldrar veldu að búa á einhverjum stað ef þeim væri ljóst að með því væru þeir að skerða möguleika barna sinna til náms í framtíðinni. Má í þessu sambandi nefna að íbúum á Norðurlandi vestra á aldrinum 0 - 50 ára hefur fækkað um tæplega 1.700 manns á síðastliðnum 20 árum – á sama tíma og námsmönnum hefur fjölgað verulega. Ekki er ólíklegt að þetta misrétti til náms óháð efnahag skýri hluta þessarar fólksfækkunar.

Ljóst er að námslánakerfið eins og það hefur verið rekið frá því að afborganir námslána voru tengdar tekjum greiðenda að hluti námslána hefur í raun verið styrkur. Sá styrkur hefur fyrst og fremst nýst þeim námsmönnum sem af einhverjum ástæðum hafa fengið hæstu lánin. Þar geta ýmsar ástæður komið til, s.s. há skólagjöld í námi erlendis. Það er því ljóst að sá hluti námslána sem í raun hefur verið styrkur hefur gefið námsmönnum tækifæri á að fara í langt og dýrt nám án þess að það nám hafi skilað viðkomandi námsmanni háum tekjum þegar út á vinnumarkaðinn var komið. Styrkurinn styður því varla að nema afar takmörkuðu leyti grunntilgang nógildandi laga og frumvarpsins sem hér liggur fyrir um að tryggja þeim sem falla undir lögin hafi tækifæri til náms án tillits til efnahags.

Með frumvarpi því sem lagt hefur verið fram er stigið það skref að afnema tekjutengingu á endurgreiðslu námslána og jafnframt er boðað að allir námsmenn sem á annað borð falla undir þá skilgreiningu að þeir eigi rétt á námsaðstoð skuli fá styrk að upphæð 65 þúsund krónur á mánuði í allt að 45 mánuði eða 2.925.000 kr. Ekki er í frumvarpinu gerður greinarmunur á því hvort námsmenn þurfi á þessum styrk að halda eða ekki. Því er haldið fram að verið sé að færa hið íslenska námslánakerfi nær því sem þekkist á Norðurlöndunum.

Í Noregi stendur nemendum í háskóla til boða að fá námslán. Að námi loknu geta þeir sótt um að allt að 40% lánsins verði felld niður og þannig breytt í styrk. Svo að það megi verða eru skilyrði. Eitt að þeim skilyrðum er að námsmaður búi ekki í foreldrahúsum. Hugsunin á bak við það hlýtur að vera sú að þeir námsmenn sem ekki búa í foreldrahúsum séu að jafnaði með hærri framfærslukostnað en þeir námsmenn sem búa í foreldrahúsum. Með því sé verið að auka jafnræði fólks almennt til náms.

Í Danmörku eru styrkir misháir eftir aðstæðum námsmanns m.a. eftir því hvort námsmaður búi í foreldrahúsum eða ekki. Sömu sögu er að segja frá Finnlandi en þar geta tekjur foreldra og fleiri þættir haft áhrif á styrkfjárhæðir. Í Svíþjóð fara styrkir sömuleiðis að hluta til eftir aðstæðum námsmanna.

Það er m.ö.o. ekki í anda norrænu fyrirmyndarinnar að námsmenn fái allir sama styrkinn hvort sem þeir hafi þörf fyrir hann eða ekki.

Við þá löngu tímabæru endurskoðun á lögum um Lánasjóð íslenskra námsmanna hefði verið upplagt að horfa betur til þess hvert markmið nógildandi laga er svo og markmið nýrra laga sem frumvarpið boðar, þ.e. markmiðsins að tryggja þeim sem falla undir lögin tækifæri til náms án tillits til efnahags. Í markmiðinu eins og það er orðað hlýtur að felst að ekki eigi allir rétt á sama stuðningi heldur skuli litið til félagslegrar stöðu námsmanna og þeir styrktir í samræmi við félagslega stöðu sína. Einnig hlýtur að felast í markmiðinu að námsmenn komi ekki mis skuldugir úr námi eftir því hver félagsleg staða þeirra var þegar þeir hófu nám, t.a.m. búseta og möguleikinn að stunda nám í heimabyggð.

Nú búa nemendur af Norðurlandi vestra nánast undantekningarlaust við þær aðstæður að þurfa að flytjast búferlum vilji þeir stunda háskólanám. Það er að vísu hægt að taka allt nám frá Háskólanum á Bifrost í fjarnámi, fáeinar greinar í Háskólann á Akureyri og enn færri við Háskóla Íslands. Námsmenn geta auðvitað skráð sig í erlenda háskóla og stundað fjarnám frá heimili sínu. Í því felst hinsvegar ekki það jafnrétti sem ætlast verður til að sé við lýði á Íslandi.

Það er með öllu óskiljanlegt að Háskóla Íslands sé ekki gert að efla fjarnám og að sem víðast á landinu séu fjarnámsmiðstöðvar á vegum HÍ. Má í því sambandi nefna að í hálöndum Skotlands er háskóli sem rekur 37 fjarnámsmiðstöðvar víðsvegar um hálöndin. Sá skóli er með svipaðan nemendafjölda og HÍ og samfélagið í hálöndunum er álíka fjölmennt og Ísland. Þar virðist þetta ekki vera vandamál.

A þeirri ástæðu sem fyrr er rakin varðandi stöðu námsmanna af Norðurlandi vestra getur stjórn SSNV ekki samþykkt að styrkir til námsmanna taki ekki mið af félagslegri stöðu þeirra s.s. búsetu og möguleikum námsmanna til að stunda nám í sinni heimabyggð og þar með möguleikanum að komast skuldlaus frá námi.

Í greinargerð með frumvarpinu kemur fram að alls stunda um 26.600 manns nám sem er láns hæft, en þar af eru einungis um 10.700 námsmenn sem þiggja námslán. Ekki kemur fram í greinargerðinni hversu margir af þeim 15.900 námsmönnum sem ekki þiggja námslán búi í foreldrahúsum og þurfi því síður á opinberum stuðningi að halda. Í greinargerðinni er gert ráð fyrir að heildarupphæð styrkja til þeirra sem ekki þiggja námslán í dag verði á bilinu 2,8 – 5 milljarðar árlega. Líklegt verður að telja að verulegur hluti þeirra sem samkvæmt frumvarpinu fengju styrk þurfi ekki opinberan stuðning af þessu tagi vegna félagslegra aðstæðna s.s. þeir sem búa í foreldrahúsum og hafa ekki börn á framfæri.

Af ofangreindum ástæðum leggur stjórn SSNV til að þeir fjármunir sem ætlunin er að greiða til námsmanna sem hafa ekki þörf fyrir opinberan stuðning verði frekar nýttir til að styðja þá námsmenn sem á því þurfa að halda s.s. námsmenn sem ekki eiga þess kost að stunda það nám sem hugur þeirra stendur til í heimabyggð en jafnframt að hluti þeirra fjármuna sem virðast vera tiltækir til ráðstöfunar til fólks sem þarf ekki á þeim að halda verði nýttir til að stórefla það námsframboð sem HÍ og aðrir ríkisháskólar bjóða upp á í fjarnámi svo að nemendur allstaðar að af landinu sitji raunverulega við sama borð og þeir sem búa næst þessum háskólum og styðji þar með markmið frumvarpsins um að allir skuli hafa tækifæri til náms án tillits til efnahags.

Vörðingarfyllst,
Stjórn SSNV
Samtök sveitarfélaga
á Norðurlandi vestra
Kt. 541292-2419
Höfðabraut 6, 530 Hvammstangi

Björn Líndal Traustason,
framkvæmdastjóri